

Sz. Bíró Zoltán
Oroszország és Kelet-Közép-Európa

Eltérő Oroszország-képek

A széles értelemben vett Kelet-Közép-Európa országaiban – mely térségbe a Baltikumot és a Balkánt, valamint a Visegrádi csoportot egyaránt beletartozónak tekintem – lényeges különbségek figyelhetők meg az Oroszországról kialakult kép tekintetében. Ugyanakkor az is világosan látható, hogy önmagában vajmi kevés kapaszkodót nyújt a kelet-közép-európai térség szubrégiókra bontása, mert aligha állítható, hogy bármely szubrégió ebben a tekintetben egynemű lenne. Ez az állítás ugyanis éppúgy félrevezető a balti köztársaságokkal, miként a visegrádi csoport országaival kapcsolatban, nem beszélve a Balkán fiatal államalakulatairól. Vagyis az Oroszország-kép tekintetében ezek a történelmileg kialakult, bizonyos konvenciókat tükröző térségbeli belső határok csak nagyon korlátozottan segítenek az eligazodásban.

Épp ezért érdemes már itt az elején tisztázni, hogy ezek a meglévő különbségek miből is fakadhatnak. Úgy tűnik, hogy lényegében két alapvető körülmény határozza meg, hogy egy-egy ország közbeszédében, illetve közvélekedésében – különböző időszakokban – milyen domináns kép alakul ki Oroszországról. Amikor domináns képről beszélek, akkor ezzel egyben azt is jelzem, hogy az uralkodó, avagy meghatározó álláspont mellett – természetesen – számos egyéb nézet és érzület is jelen van. És ez a versengő demokráciák, a szabad és demokratikus nyilvánosság világában természetes is. Mindazonáltal a számos álláspont között mindig létezik egy domináns, még ha dominanciájának mértéke nagyon is különböző lehet. Nos, ezt a közbeszédben aktuálisan uralkodó érzületet, avagy véleményt egyrészt a történelmi múlt, vagyis azok a múltban nyert és a történelmi emlékezet által megőrzött – közvetlen és közvetett – tapasztalatok határozzák meg, amelyeket Oroszországgal, illetve a Szovjetunióval kapcsolatban a Köztes-Európa társadalmi nyertek. Ezek a tapasztalatok persze nagyon sokfélék lehetnek. Erejük és hatásuk már csak azért is jelentősen különbözhet egymástól, mert a térség államai különböző korszakokban és eltérő „intenzitással” tapasztalhatták meg az Orosz Birodalom, vagy utóbb a Szovjetunió politikai, társadalomátalakító, avagy épp kulturális és nyelvi jelenlétét. Már csak ebből következően is sokkal összetettebb kép rajzolódik ki a Baltikum esetén, mint a másik két szubrégió országaival kapcsolatban. De még ebben a tekintetben sem egységes a kép, hiszen Lengyelországot múltja inkább a balti államokhoz, mintsem a visegrádi csoporthoz közelíti, hiszen, mint az közismert, míg

Lettország és Észtország már a XVIII. század első negyedétől, vagyis a péteri időktől állt orosz politikai felügyelet alatt, addig a harmadik balti állam, Litvánia – miként Lengyelország egyre nagyobb területei is – csak a század második felétől váltak a birodalom részeivé. Mindez Magyarország esetén egészen másként festett, merthogy a II. világháborút megelőzően – leszámítva Szentpétervár Habsburgoknak nyújtott 1849-es segítségét és az I. világháború „közjátékát” – az orosz jelenlét mindvégig részleges és epizódyszerű maradt. Ettől aztán hosszú időn át Oroszország nem volt több számunkra, mint egy távoli egzotikus vidék.

Tehát az egyik olyan körülmény, amely nyilvánvaló módon alapvetően befolyásolja egy-egy közösség mai viszonyát Oroszországhoz az nem más, mint az adott közösség történelmi múltja, az oroszokkal való „érintkezésének” tapasztalata és annak megőrzött emlékezete. De, hogy a Köztes-Európa társadalmi egy-egy időszakban miként is ítélik meg domináns módon Oroszországot az nemcsak az adott politikai közösség történelmi emlékezetétől függ. Jelentős mértékben attól is, hogy milyen az éppen akkor kormányzati helyzetben lévő elitcsoportok Oroszországgal kapcsolatos álláspontja, illetve, hogy mindennek milyen mértékben tulajdonítanak jelentőséget. Ugyan ebben a tekintetben sem korlátlanok a kormányzatok lehetőségei, de ahhoz mindenképpen elégségesek, hogy a társadalom kevésbé tájékozott, előítéletekkel teli, avagy személyes, esetleg családi sérelmeket hordozó csoportjait ne tudják – már amennyiben ezt politikailag fontosnak találják – hatékonyan befolyásolni. Az erre való képesség komoly felelősséget ró az elitcsoportokra, hiszen álláspontjuk és értékrendjük nagymértékben tudja befolyásolni, hogy egy adott időszakban milyen Oroszország-kép válik a politikai közösség számára uralkodóvá.

A kelet-közép-európai elitek és Oroszország

Eközben persze az is világosan látható, hogy a politikai elitcsoportok magatartását is legalább három nagyon fontos körülmény befolyásolja. Egyrészt, hogy maguk az épp hatalmi helyzetben lévő csoportok, miként vélekednek a múlttól. De nem csak abban az értelemben, hogy milyen múltképük van, vagyis, hogy milyen a tartalma mindannak, amit a múlttól gondolnak, de abban a tekintetben is, hogy a múltat politikai instrumentumnak tekintik-e, vagyis olyan eszközt látnak-e benne, amely segítheti őket társadalmi elfogadottságuk fenntartásában, esetleg további kiszélesítésében, avagy ezzel épp ellentétesen gondolkodnak és a múlt megítélését megpróbálják minél távolabb tartani a politikai vitáktól. Ha a múltban eszközt látnak, vagyis instrumentalizálják, úgy az gyakorta politikai fegyverré válik, amikor is nem az elfogulatlan és tárgyyszerű, gyakran többféle értelmezést is megengedő múltfeltárás lesz a cél, hanem a múlt kisajátítása, egyoldalú és kombattáns értelmezése. Persze az

ellenkező út választása is végső soron politikai elhatározás kérdése. Ebben az esetben azonban a megértésen van a hangsúly, ami előfeltétele annak, hogy a múlt feltárása ne újabb konfliktusokhoz, hanem a megbékéléshez, a kiegyezéshez, ha kell a vezekléshez és a megbocsájtáshoz vezessen el. Nyilván ahhoz, hogy az utóbbi út legyen inkább vonzó a Köztes-Európa társadalmainak és elitjeinek, nemcsak szigorú önvizsgálatra van szükség, de kölcsönösségre is. Vagyis arra, hogy ne csak Kelet-Közép-Európa társadalmi tekintsenek – ahol indokolt – önkritikusan múltjukra, de Oroszország is.

A másik nagyon fontos elem, amely jelentős mértékben befolyásolja a térségünk elitcsoportjainak Oroszországról való vélekedését az nem más, mint a keleti óriás mindenkori erejének és ambíciójának érzékelése. Ez a percepció persze megint csak nagyon sokféle lehet. Éppúgy lehet hamis, ilyen-olyan mértékben túlzó, miként a tényleges helyzetet többé-kevésbé pontosan tükröző. Nem egyszerű feladat persze Moszkva mindenkori erejének és szándékainak elfogulatlan és tárgyyszerű felmérése. Gyakran nehezítik ezt fájdalmas történelmi tapasztalatok, nem egyszer előítéletek, vagy a szimpla ismerethiány. Mindazonáltal a Köztes-Európa országainak eminens érdeke, hogy hiteles és pontos képe legyen a mindenkori orosz célokról.

És végül a harmadik nagyon fontos körülmény, amely az elitcsoportok vélekedését formálhatja, az az Oroszországnak való kiszolgáltatottság percepciójával függ össze. Hangsúlyozom, hogy percepcióról beszélek, vagyis arról, hogy Kelet-Közép-Európa elitjei milyen mérvűnek érzékelik saját politikai közösségük Oroszországnak való kiszolgáltatottságát. Még pontosabban: érzékelnek-e egyáltalán kiszolgáltatottságot, és ha igen, akkor ezt mivel kapcsolják össze. A kiszolgáltatottság érzülete – ami ahogy utaltam rá, lehet reális és képzelt – számos körülmény következménye. Sok mindenre lehet hivatkozni, így többek között Oroszország túlzott közelségére (lásd a balti országok esetét), jelentős orosz kisebbségek jelenlétére (lásd ismét csak a balti országokat, leginkább Észtországot és Lettországot), vagy olyan szubtilisebb problémákra is, mint amilyen az energetikai függés. De épp eme utóbbi példája mutatja, hogy mennyire szubjektív lehet a kiszolgáltatottság érzékelése, vagyis mennyire elszakadhat a percepció a nyers tényektől.

Ha van ország, amely a térségben adottságaiból következően a leginkább nyugtalan lehetett volna energetikai kiszolgáltatottsága miatt, az épp Magyarország, merthogy, miközben nálunk az elsődleges energiafelhasználás közel 45%-ban földgázalapú, aközben gázszükségleteink 80-85%-át Oroszországtól vásároljuk. Mindezek ellenére az országot a mindkét orosz-ukrán gázcsörte idején irányító szocialista-liberális kormánykoalíció a legkritikusabb pillanatokban is tartózkodott attól, hogy a kialakult helyzetre hisztérikusan –

érzelmileg túlfűtötte – reagáljon. Nem így Varsó. Érdekes – és egyben felettébb beszédes tény –, hogy épp Lengyelország volt az elmúlt években mindig is a leginkább „kétségbeesve” a térség gáz-kiszolgáltatottsága miatt. Az a Lengyelország, amelyet sem a 2006. januári másfél napos, sem a 2009-es év elejei csaknem háromhetes orosz-ukrán gázháború lényegében semmilyen formában sem érintett. Ráadásul egy olyan országról van szó, ahol az elsődleges energiafelhasználás mérlegében a gáz részesedése még a 15%-ot sem éri el, miközben gázszükségleteinek durván harmadát saját kitermelésből tudja fedezni. De még e fennmaradó 70% körüli importigény kielégítése sem kizárólag orosz forrásból származik, merthogy Moszkva részesedése a lengyel gázimportból 60-70% közt mozog. Mindezek ellenére térségünkben Varsó érezte az elmúlt években leginkább úgy, hogy Oroszországgal szembeni gáz-kiszolgáltatottsága súlyos biztonsági kockázatot jelent. Vajon miért is?

Ha már ilyen hosszan energetikáról esett szó talán érdemes egy rövid megjegyzéssel arra is utalni, hogy számos mítosz kering még a minőségi politikai sajtó lapjain is Oroszország állítólagos fokozódó energetikai expanziójáról. Nevezetesen arról, hogy Moszkva ütemesen növelné részesedését az EU gázpiacán. Ez azonban távolról sincs így. Ha megvizsgáljuk az Európai Uniót ma alkotó 27 ország 1980-as évek elejétől folytatott gázimportjának alakulását, akkor arra a nem várt eredményre jutunk, hogy míg harminc évvel ezelőtt e 27 ország teljes gázimportjának több, mint 80%-a a Szovjetunióból származott, addig ez az arány 1995-re már 65%-ra csökkent, hogy aztán 2008-ra már a 40%-ot se érje el. Ennyit az állítólagos orosz energetikai expanzióról. Bár a teljes képhez az is hozzátartozik, hogy épp Közép- és Dél-Kelet-Európa tudta a legkevésbé oldani az elmúlt évtizedekben az orosz gázfüggést. Ez a statisztikai adatsor mindenekelőtt az észak- és nyugat-európai fejlemények, vagyis a növekvő norvégiai vásárlások következménye volt.

Orosz célok Kelet-Közép-Európában

De térjünk vissza eredeti gondolatmenetünkhöz, vagyis ahhoz az állításhoz, hogy szerintem három fontos elem befolyásolja térségünk elitjeinek Oroszországgal kapcsolatos elképzeléseit: a múlthoz való viszony, Oroszország feltételezett ambíciói és a Moszkvának való kiszolgáltatottság perpciója. Ezzel összefüggésben érdemes külön is megvizsgálni, hogy mik is Oroszország céljai Kelet-Közép-Európa tekintetében, vagy másképpen fogalmazva: milyen érdekek és ambíciók mozgatják Moszkvát, amikor térségünkre gondol? Ennek tisztázása annál is inkább fontos, mert az utóbbi években egyre gyakrabban lehet találkozni olyan véleménnyel, hogy a Köztes-Európa országait meg kell védeni az új keletű, ismét önbizalommal teli Oroszország expanzionizmusától. Vajon van-e ilyen veszély? Meg

kell-e térségünket védeni Moszkva ismételt imperializmusától, avagy csak arról van szó, hogy mi sem könnyebb annál, mint hatékonyan gátat vetni egy nem létező terjeszkedésnek, vagyis mindaz, ami erről nyilvánosan elhangzik az nem több mint merő blöff, azaz olyan retorikai túlzás, amit – miután csak virtuálisan létezik – könnyű legyűrni.

Már jó ideje úgy látom, hogy Oroszország ambíciói térségünk tekintetében meglehetősen korlátozottak. Legfeljebb három stratégiai súlyú orosz érdek rajzolódik ki. Talán a legfontosabb közülük, hogy a térség mennyire megbízható az orosz energiaforrások tranzitálásában. Oroszország számára ugyanis nyilvánvalóan rendkívül fontos, hogy a Köztes-Európa országai – a szovjet korszak egykori szatellit államai –, ne gördítsenek akadályokat a Nyugat-Európába irányuló energiaszállításaik teljesítése elé. Moszkva meghatározó érdeke, hogy legfontosabb exportcikkének számító termékeivel – a nyers kőolajjal, a legkülönbözőbb kőolajszármazékokkal és a földgázzal – problémamentesen juthasson el legfontosabb nyugat-európai piacaira, vagyis Németországba, Franciaországba, Olaszországba és Ausztriába. Ha ebben nem akadályozzák, már is teljesültnek tekinti egyik fontos, ha nem épp legfontosabb, térségünkkel kapcsolatos célját.

A megbízható tranzitáló szerep betöltése kiváltképp azok után értékelődött föl, hogy Moszkvának konfliktusok hosszú sorával kellett szembenéznie közvetlen szomszédságában, az egykori szovjet tagköztársaságokban, mindenekelőtt Ukrajnában és Fehéroroszországban. Moszkva ugyanis még abban az időszakban építette ki Nyugat-Európába tartó nagy exportvezetékeit, amikor még aligha gondolt bárki is arra, hogy néhány évtized elteltével nemcsak a szocialista tábor omlik össze, de a Szovjetunió is vége lesz. Amíg ez a bomlási folyamat nem indult el, addig Moszkva könnyen és hatékonyan felügyelhette a Szovjetunió és az egykori szocialista országokon keresztül haladó vezetékek működését. 1991 végén azonban a helyzet egy csapásra megváltozott. De míg a Köztes-Európa országai a Moszkvával kialakítandó energetikai kapcsolataikat a már korábban létező nyugat-európai mintákhoz igazították, addig a posztszovjet térség új államai e fordulatot nem tették meg, sőt egy idő után az alacsony energiaárakért cserében áruba bocsájtották politikai szuverenitásuk egy részét is. És amikor e szuverenitást vissza akarták venni, nem kevés meglepetéssel vették észre, hogy Moszkva nem hajlandó korábbi preferenciáit számukra biztosítani. Ebből számos konfliktus adódott. Ezek ugyan soha nem a Köztes-Európa országainak hibájából eredtek, ám azok kellemetlen következményeit nekik is el kellett viselniük. Bár e csetepaték és vezetékelzárások egyetlen esetben sem irányultak térségünk államai ellen – és ezt jó újra és újra leszögezni –, ugyanakkor ezek az ismétlődő gázcsörték azt is nyilvánvalóvá tették, hogy Moszkva, ha konfliktusba keveredik közvetlen környezetével a legkevésbé se kész tekintettel

lenni Közép- és Dél-Kelet-Európa érdekeire. Ez kétségtelenül fontos tanulság. Olyan tapasztalat, aminek súlyát és jelentését jó lenne, ha Moszkvában is pontosan értenék.

Mindenesetre azt nyugodtan leszögezhetjük, hogy Oroszország a térség államaihoz való viszonyában az egyik legfontosabb szempontnak azok tranzitáló szerepét tekinti. Ha ezek az országok politikai, üzleti és technológiai értelemben egyaránt biztosítják a tranzitvezetékek akadálymentes és kiszámítható működését, úgy felettébb kicsi az esélye annak, hogy komoly konfliktusba kerüljenek Moszkvával. Arra pedig továbbra sem látok bizonyítékot, hogy Oroszország térségünkbe irányuló energiaszállításait bármikor is bárminemű politikai feltételhez kötötte volna. Ha ezt megtenné, avagy nyilvánvaló jelei lennének ennek, az radikálisan új – és semmiképpen el nem fogadható – helyzetet teremtene. Erre azonban egyelőre semmi nem utal.

Ami Moszkva további térségünkkel kapcsolatos érdekeit illeti, nos, a második ilyen jól látható érdek az úgynevezett színes forradalmak ügyével függ össze. Ez a kérdés először élesen 2004 őszén, az ukrainai „narancsos forradalom” idején vetődött fel. Moszkva álláspontja ezzel kapcsolatban meglehetősen világos volt és maradt azóta is, így nem meglepő, hogy a térségünk államaihoz való viszonyában mindez fontos szelektáló szempont. A Kreml számára ugyanis egyáltalán nem közömbös, hogy a Köztes-Európa országai, tehát az egykori szatellit államok, miként viszonyulnak a FÁK-térséghez, illetve milyen intenzitással kapcsolódnak be az egykori szovjet belső periféria országaiban kibontakozó geopolitikai versenybe, amely versenyt némi poétikussággal színes forradalmakként szokás emlegetni. Lengyelország esete a legjobb példa arra, hogy egy ország miként veszítheti el Moszkva politikai jóindulatát, amennyiben feltűnő aktivitást mutat a posztszovjet térség demokratizálásában, avagy – semlegesebb fordulattal élve – politikai átalakításában. A szociáldemokrata lengyel elnök, Aleksander Kwaśniewski – aki 2000-től, amikor is Putyin elnökként színre lép, komoly és sikeres kísérletet tett Moszkva és Varsó viszonyának rendezésére és ennek érdekében 2004 őszéig felettébb gyakorta találkozott orosz kollégájával – az ukrainai fordulat nyomán egy csapásra elutasított politikussá válik Moszkvában. A 2004-es ukrainai választások idején játszott lengyel szerep ugyanis – miként a litván és az EU-s szerepvállalás is – a Kreml számára elfogadhatatlan volt, még ha azokban a kritikus késő őszi hetekben kénytelen-kelletlen el is fogadta azt. Tehát a kapcsolatok ismételt lehüléséhez nem kellett a Kaczyński testvérek, és a hozzájuk köthető másfajta – Moszkvával jóval konfrontatívabb – politikai stílus és habitus, e nélkül is pillanatokon belül megváltozott a két ország közti viszony. Persze mindehhez – Kwaśniewski elhatározásán túl – kellett még valami, még pedig az, hogy Varsó a 2000-es évek elején ismét úgy érezze, hogy sikerrel

veheti fel a geopolitikai versenyt Moszkvával a közte és Oroszország közt húzódó „litván-fehérorosz-ukrán sávban”. Látva a keleti óriás 1990-es évekbeli hanyatlását Varsónak ez a feltételezése talán nem is volt teljesen alaptalan, ezért aztán a lengyel politikai osztály 2004 végén még joggal tarthatta magát az ukrajnai ütközet politikai győztesének. Néhány év elteltével azonban kiderült, hogy ez a győzelem távolról sem bizonyult teljesnek és véglegesnek. Mindez persze nem azt jelenti, hogy Ukrajna a Juscsenko elnökségét követő években visszatérne Moszkva ilyen-olyan mérvű politikai felügyelete alá, hanem csak azt, hogy Kijev Európához történő csatlakoztatása nem csupán politikai feladat, és aligha oldható meg gyorsan. De ez a történet messzire vezetne, így visszatérünk eredeti gondolatmenetünkhöz és összegzőképpen csak annyit szögeznénk le: Moszkva nem titkoltan figyelmeztet, hogy a Köztes Európa országai milyen mértékben képesek közreműködni különböző nyugati ihletésű stratégiai célok FÁK-térségbeli megvalósításában. Ebben a tekintetben az elmúlt években a balti államok, Lengyelország és Románia mutatott feltűnő aktivitást, míg a többi térségbeli állam, így Magyarország is, inkább tartózkodó volt.

A harmadik fontos szempont, ami alapján Moszkva térségünkkel kapcsolatos politikáját, illetve annak hangnemét formálja az a második világháborús szovjet szerepvállalás megítélése. Ebben a tekintetben a 2000-es évek derekától kezd Moszkva politikája egyre érzékenyebbé válni. Ennek számos oka van, így többek között azok a legitimációs problémák, illetve deficitek is, amelyekkel a putyini rendszer az elmúlt években szembetalálta magát. A II. világháborús szovjet szerepvállalás és áldozathozatal a Kreml számára egyre inkább tűnik olyan lehetséges legitimációs fundamentumnak, amire alapozva valamilyen – a pragmatizmuson túlmutató – értéktartalmat adhat rendszerének. Ez azonban nem egy esetben komoly konfliktusforrás is, mindenekelőtt a lengyelek és a balti államok esetén. Ezzel kapcsolatban azonban egy lényeges megszorítást feltétlenül tennünk kell, még pedig azt, hogy Moszkva csak a háború idején játszott szovjet áldozatvállalás elismerését várja el, miközben az azt követő periódusban betöltött szerepét kész akár még önkritikusan is megítélni, még ha ez az önkritikusság egyelőre nem is kellőképpen átfogó, őszinte és erőteljes. Mindazonáltal azt mégis csak kijelenthetjük: Moszkva nem a háború utáni korszakra vonatkozó szerepét érő kritikák, hanem a háborús áldozatvállalását kétségbevonó megnyilatkozások miatt érzékeny. Ez – azt gondolom – érthető is, hiszen a Szovjetunió a II. világháború idején – a mai hivatalos álláspont szerint – közel 27 millió embert veszített. Csak emlékeztetőül: az amerikai, a brit és a francia veszteségek – és ebben benne vannak az Egyesült Államok mindkét hadszíntéren elszenvedett veszteségei, valamint a britek és franciák civil és katonai áldozatai – együttesen alig érték el a másfél milliót.

A Financial Times 2009. szeptember elsejei számában megjelent vezércikke – miközben emlékeztet arra, hogy egyelőre várni kell Oroszország háborút megelőző időszakokkal kapcsolatos kritikus önvizsgálatára – joggal jegyzi meg, hogy a külvilág e helyzet megváltoztatásáért vajmi keveset tehet. De talán nem is az ő dolga, hogy tegyen ezért. Mindennek ugyanis mindenekelőtt Oroszország ügyévé kell válnia. Ez az ő lelkiismereti ügye kell, hogy legyen. Nekünk viszont – állítja nagyon helyesen a tekintélyes brit lap – az a feladatunk, hogy folytonosan emlékeztessünk arra: a Szovjetunió 27 millió embert veszített a háborúban. Megszívlelendő szavak.

Lehet persze minderre azt mondani, hogy Oroszországot az említetteknel jóval átfogóbb célok és érdekek mozgatják térségünk kapcsán, vagyis Kelet-Közép-Európa országait nemcsak tranzitáló szerepük teljesítése, avagy a színes forradalmakhoz és a II. világháborús szovjet szerepvállaláshoz való viszonyuk alapján ítélik meg Moszkvában. Ám, ha ezt állítjuk, akkor érdemes rögtön arra a kérdésre is válaszolni, hogy Moszkva rendelkezik-e egyáltalán azokkal az eszközökkel – illetve segítik-e ebben bizonyos körülmények –, amelyek a felsoroltakon túlmutató orosz célok megvalósítását is lehetővé tennék. Egyszerűbben fogalmazva: megvannak-e azok a feltételek, amelyek lehetővé tennék Moszkva kelet-közép-európai visszatérését?

Szerintem több körülmény is arra utal, hogy egy efféle visszatérés esélye – már amennyiben ambicionálná ezt Moszkva – felettébb kétséges. A térség ismételt politikai felügyelet alá vételét ugyanis mindenekelőtt az teszi valószínűtlenné, hogy a mai – és a belátható jövőben érvényesülő – körülmények fundamentálisan különböznek a II. világháború után kialakult helyzetétől. Ma semmi nem utal arra, hogy a térséget Moszkva újra megszállhatná. Katonai jelenléte nélkül pedig, aligha valószínű, hogy a térség társadalmi elfogadná a Kreml politikai felügyeletét. Másrészt nincs jele annak sem, hogy a Köztes-Európa politikai osztályai, illetve politikai közösségei, vagy legalább azok egy része igényelnék, avagy várnák Oroszország visszatértét. Társadalmi támogatás nélkül pedig nehéz elképzelni, hogy Moszkva térségünkben komoly politikai pozíciókat szerezzen. A társadalmi támogatás ügye annál is inkább fontos kérdés, mert épp ebben ragadható meg a kelet-közép-európai és a FÁK-térség közti egyik leglényegesebb különbség: míg nálunk senki nem várja Moszkva politikai visszatértét, addig a posztszovjet térség számos államában jelentős csoportok üdvözölnék ezt, és még szélesebb csoportok fogadnák azt el ellenállás nélkül. A Köztes-Európában szó sincs erről, és ezzel Moszkvában is tisztában vannak.

Fontos azt is leszögezni, hogy Oroszország mai erőforrásai jóval szerényebbek, mint egykor a Szovjetunióéi voltak. A szovjet gazdaság a 1980-as évek végén, a világgazdaság

durván 10%-át tette ki, míg ma jó ha 2-2,5%-át. Ráadásul a világgazdasági válság következményei a G-20-as csoportban épp Oroszországot sújtották a legkeményebben. Az orosz GDP 2009 első félévében az előző év hasonló időszakához képest 10,9%-kal volt kisebb. Ehhez fogható visszaesést a G-20-as csoportban egyetlen más ország sem szenvedett el, leszámítva Mexikót, ám még a közép-amerikai ország teljesítménye is valamivel kedvezőbben alakult, mint Oroszországé. Igaz, 2009 derekától megkezdődött az orosz gazdaság fölemelkedése, ám az elmúlt 6-8 hónap robbanásszerű növekedése sem volt elég ahhoz, hogy a gazdaság visszatérjen a válság előtti szinthez. Ahhoz pedig végképp nem volt még elég, hogy elérje a '90-es évtized hosszú recessziója előtti 1990-es csúcsot.

Oroszország politikai visszatéréséhez a térségben végrehajtott akvizíciók nagysága sem elégséges, azok még mindig messze elmaradnak az ehhez szükséges kritikus szinttől. Ami pedig az úgynevezett energiafegyver erejét illeti, nos, erre már korábban kitértem, leszögezve, hogy annak bevethetősége és hatékonysága több mint kétséges. Vagyis összességüképpen megállapíthatjuk: akkor sem kell kétségbeesnünk, ha Moszkva – bár ennek egyelőre nincs jele – mégis csak ambicionálná kelet-közép-európai visszatérését, mert ennek a keleti hatalom jelenlegi – és középtávon valószínűsíthető – kondíciói kemény korlátokat szabnak. És persze arról se feledkezzünk meg, hogy térségünk legtöbb állama már hosszú évek óta a NATO és az Európai Unió tagja. Miért kellene hát félnünk?